

Tussen Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal

**Archeologische Begeleiding Spuistraat 3A /
Nieuwezijds Voorburgwal 16,
Amsterdam (2011)**

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 73, 2013

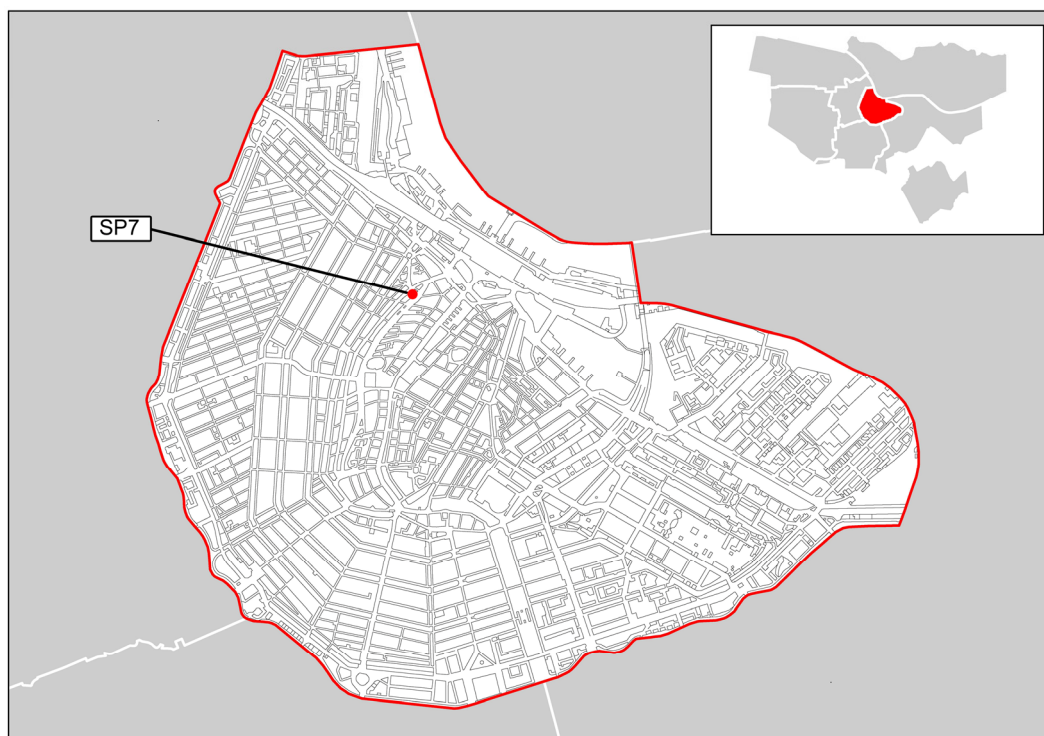
Jerzy Gawronski, Jørgen Veerkamp

Inhoud

Basisgegevens	4
1 Inleiding	5
2 Achtergronden en vraagstellingen	6
2.1 Achtergronden	6
2.2 Vraagstellingen en methodiek	8
3 Sporen, structuren en vondsten	10
3.1 Fase 1: tot 1525	10
3.2 Fase 2: 1525-1600	10
3.3 Fase 3: vanaf 1600	11
3.4 Vondsten	14
3.4.1 Beerput S 24 (1525-1600)	14
3.4.2 Vondsten uit ophogingen (1375-1625)	16
4 Conclusie	18
5 Literatuur	19
Bijlage 1 Sporen	20
Bijlage 2 Vondsten	21
Bijlage 3 Deventersysteemcatalogus	23
AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)	25

Basisgegevens

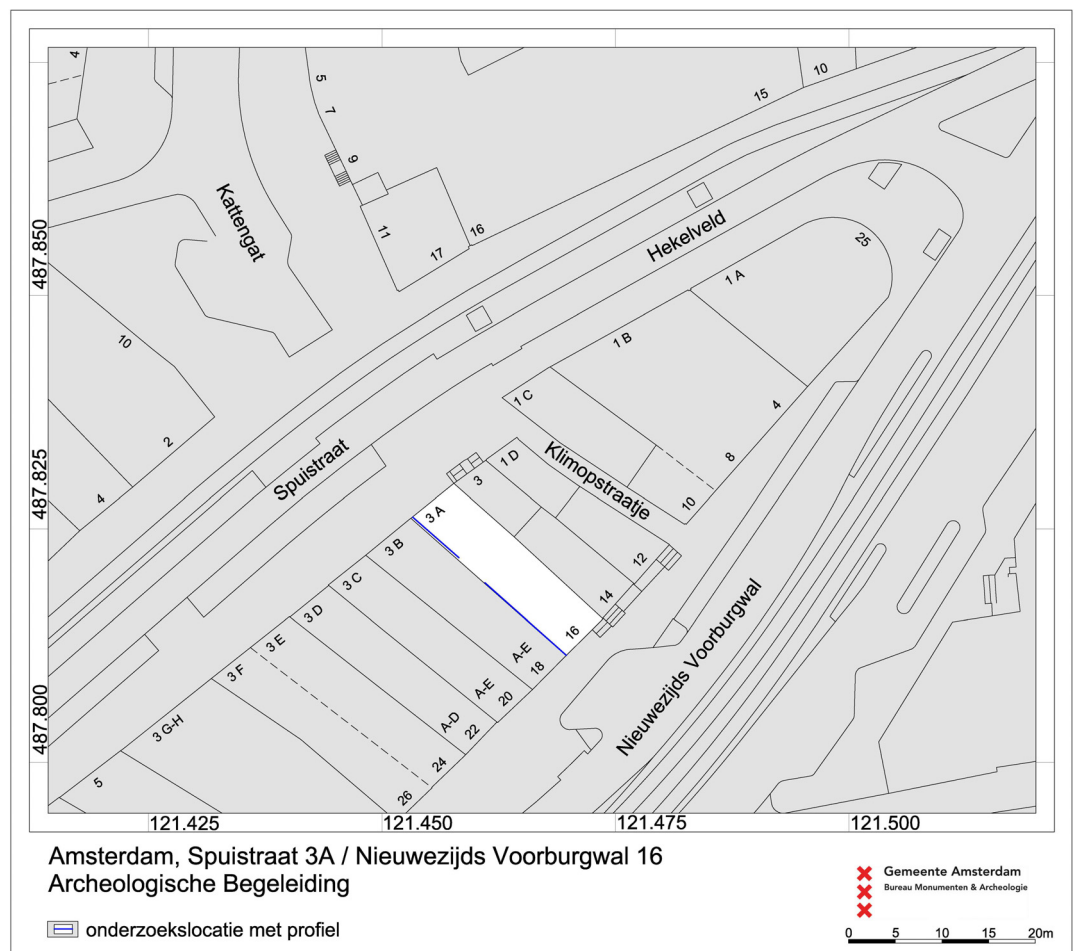
Plangebied	Spuistraat
Adres	Spuistraat 3A / Nieuwezijds Voorburgwal 16
Kadaster	ASD04 F 020037
RD-coördinaten	NO X: 121.457 Y: 487.830 ZO X: 121.473 Y: 487.816 ZW X: 121.469 Y: 487.812 NW X: 121.453 Y: 487.826
TOPO-code BMA	SP7
OM nummer	45435
Opdrachtgever	M.Y. Ulas Amsterdam
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam Bureau Monumenten & Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam Bureau Monumenten & Archeologie

1 De locatie van het plangebied Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16 (SP7) binnen het Stadsdeel Centrum

1 Inleiding

In 2011 werd over de gehele oppervlakte van het dubbelperceel Spuistraat 3A / Nieuwezijds Voorburgwal 16 een 2,5 m diepe kelder aangelegd. Deze bouwingreep zou leiden tot verstoring en aantasting van eventuele archeologische overblijfselen in de ondergrond. Voor dit plangebied gold een hoge archeologische verwachting. De Spuistraat is gelegen in een zone van het historisch centrum dat eind 14de eeuw bij het stedelijk gebied werd gevoegd. De archeologische verwachting voor deze specifieke locatie heeft met name betrekking op sporen van gebruik en bebouwing vanaf de 15de eeuw. Om te voorkomen dat archeologische overblijfselen door de graafwerkzaamheden verloren zouden gaan, is in het bouwprogramma een Archeologische Begeleiding (AB) opgenomen. Deze werd in maart en april 2011 door de afdeling Archeologie van het Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) uitgevoerd.

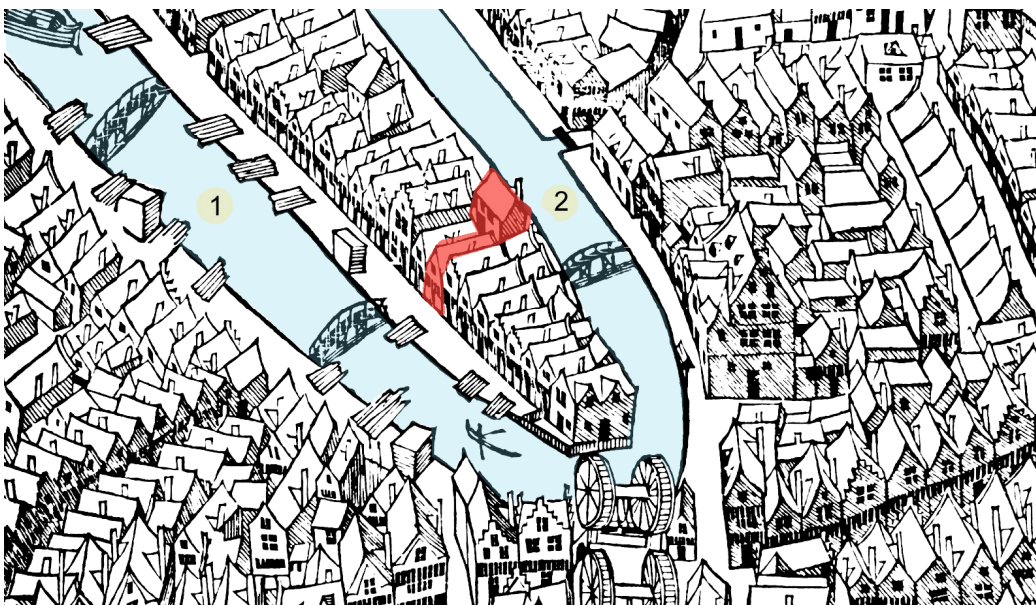
2 De onderzoeklocatie binnen de topografische situatie van 2011

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Achtergronden

Het plangebied is gelegen aan de Spuistraat tussen het Klimopstraatje en de Korte Kolksteeg. De Spuistraat ligt aan de westzijde van het historisch centrum van Amsterdam en werd tot 1867 in beslag genomen door de waterloop van de Nieuwezijds Achterburgwal. Deze gracht werd in 1388 voor het eerst vermeld en markeerde samen met de Oudezijds Achterburgwal (de tegenhanger aan de oostzijde van de stad) de stadsgrens in de tweede helft van de 14de eeuw.¹ Beide achterburgwallen liggen op slechts 50 tot 60 m van de eerder gegraven voorburgwallen. Gelet op de geringe afstand is het niet voor de hand liggend dat ze bedoeld waren om nieuwe bouwruimte binnen de stad te creëren. Er moet eerder aan waterhuishoudkundige redenen gedacht worden. Vanwege aanplempingen in de loop van de 14de eeuw waren de oevers van de Amstel zo versmald dat hoog water vaak voor wateroverlast zorgde.² De achterburgwallen waren er daarom voor om het water uit het achterland direct op het IJ af te kunnen voeren.

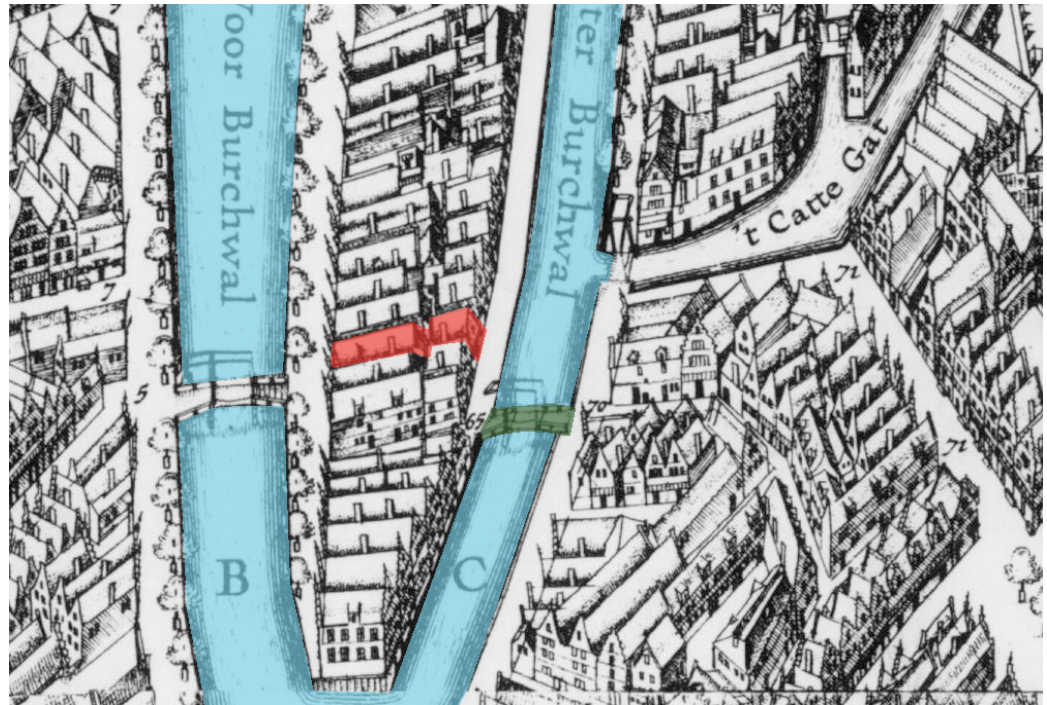
Bevolkingsgroei na 1400 maakte nieuwe stadsuitbreidingen noodzakelijk. Vanaf ca. 1425 werd de stadsgrens verschoven van de achterburgwallen naar de nieuwe singelgracht die rond de hele stad was gegraven (Singel, Kloveniersburgwal en Geldersekaade). In de jaren 80 van de 15de eeuw werd langs de stadkant van deze buitengracht een stadsmuur met torens en poorten opgericht. Het stedelijk gebied dat werd omsloten door deze muur raakte in de loop van de 16de eeuw verder bebouwd. Volgens de kaart van Cornelis Anthonisz. uit 1544 stond er toen ter hoogte van het plangebied een pand met de lange zijde langs de achterburgwal en haaks op het panden aan de voorburgwal (afb. 3).

3 Detail uit de stadsplattegrond van Anthonisz. uit 1544 met de smalle strook bebouwing tussen de Nieuwezijds Voorburgwal (1) en de Nieuwezijds Achterburgwal [Spuistraat] (2) (het plangebied in rood)

¹ Gawronski 2012, 32. De Oudezijds Achterburgwal is voor het eerst vermeld in 1367.

² Verkerk 1998, 27-30 en Speet 2004, 84-85.

4 Detail van de plattegrond van Van Berckenrode uit 1625. Ter hoogte van de klapbrug (in groen) over de Nieuwezijds Achterburgwal ligt het Klimopstraatje ('65') met het plangebied ernaast (in rood) (vergelijk afb. 5)

5 Situatie langs de Nieuwezijds Achterburgwal in 1857 op een foto van Benjamin Turner. De ophaalbrug op de achtergrond ligt ter hoogte van het Klimopstraatje net voorbij het pakhuis Spuistraat 3A (Stadsarchief)

Afgaande op de kaart van Van Berckenrode uit 1625 (afb. 4) is dit dwars geplaatste pand in de 17de eeuw vervangen door twee kleinere panden die met de korte gevel langs de achterburgwal stonden. Een recente bouwhistorische opname heeft uitgewezen dat een van de twee panden is samengevoegd met het pand aan de voorburgwal tot één gebouw, bestaande uit een voor- en een achterhuis met een kleine binnenplaats ertussen.³ Het

³ Zie ook M. van Dam, 2010, Amsterdams Monumenten Informatie Systeem.

achterhuis, langs de tegenwoordige Spuistraat, bestond oorspronkelijk uit een begane grond met verdieping en zolder. De begane grond en zolder werden gebruikt voor opslag, maar de tussenliggende verdieping had eerder een representatieve functie, gelet op de rijke versiering van de consoles van het houtskelet op deze verdieping.⁴ Op stilistische decoratieve gronden wordt deze onderbouw van Spuistraat 3A vroeg in de 17de eeuw gedateerd. In 1659 werd het pand opgehoogd en kwam de zolder erbij. De vernieuwde gevel werd voorzien van een vaandel met daarin de tekst 'ANNO 1659'. Van het voorhuis langs de Nieuwezijds Voorburgwal is bekend dat de huidige bebouwing omstreeks 1610 tot stand kwam of dat toen een ingrijpende verbouwing plaatsvond. Later in de 17de eeuw is de kapconstructie nog eens is gewijzigd.⁵ De huidige voorgevel is een vernieuwing uit het eind van de 18de eeuw. Vóór 1820 werd het binnenplaatsje tussen beide panden bebouwd.⁶ Sindsdien vormt het pand Spuistraat 3A één doorlopend geheel met het aangrenzende pand Nieuwezijds Voorburgwal 16.

6 Na demping van de Nieuwezijds Achterburgwal in 1867 ontstond de Spuistraat. Hier de situatie rond 1900 met de nummers 1D, 3, 3A (bij de voorste auto) en 3B. Ter hoogte van de 'bekleederij' van B.G. Mudde ligt de ingang van het Klimopsteegje (Stadsarchief)

2.2 Vraagstellingen en methodiek

De panden Spuistraat 3A en Nieuwezijds Voorburgwal 16 zijn samen 22 m lang en 5,7 m breed. Binnen het pand zou een kelder worden ontgraven waarmee, met de noodzakelijke ruimte voor de funderingsvloer, een maximale ontgravingsdiepte van 2,5 m ± NAP zou worden bereikt. Vanwege de civieltechnische randvoorwaarden die voor een dergelijke inpandige bodemingreep gelden was geen archeologisch veldwerk vooraf mogelijk, maar diende dit te worden geïntegreerd in de civieltechnische uitvoering van de ontgraving. De ontgraving is daarom archeologisch begeleid (AB). In het kader van de AB zijn een aantal momenten ingelast voor archeologisch onderzoek, dat vooral gericht was op het documenteren van bouw- en bodemsporen.

⁴ Een console is een uitkragend deel aan een staander van een houtskelet ter ondersteuning van een ligger.

⁵ Twee houtmonsters uit de kapconstructie van het pand Nieuwezijds Voorburgwal 16 zijn dendrochronologisch gedateerd. Het hout blijkt gekapt in 1607 en in 1608. Een gemiddelde marge van 2 jaar tussen houtkap en verwerking levert een (ver)bouwjaar rond 1610 op, Van Tussenbroek 2012, 135-136.

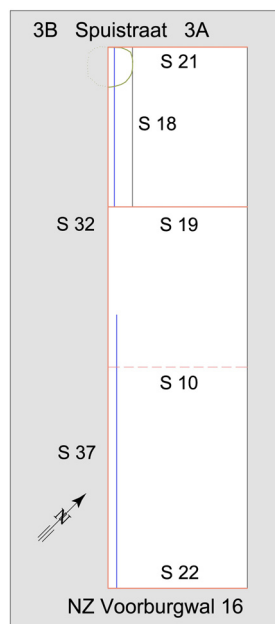
⁶ Op de kadastrale minuutplan uit 1820 is reeds sprake van één doorlopend pand.

Bij de Archeologische Begeleiding (AB) stonden de volgende vragen in verband met de gebruiksgeschiedenis van de locatie centraal:

- de aard, samenstelling en fysieke kwaliteit van ophoging- en bebouwingssporen, in ieder geval vanaf de 15de eeuw,
- de ruimtelijke verspreiding van nader definieerbare bouwsporen van indelingsmuren en achtergevels en structuren als waterkelders,
- de aanwezigheid van een beerput, de constructie hiervan en de samenstelling van eventueel botanisch en zoölogisch materiaal van de vulling,
- de aard en datering van eventuele archeologische vondsten.

Als veldwerkmethodiek was gekozen voor de aanleg van een lengteprofiel van oost naar west tussen de Nieuwezijds Voorburgwal en Spuistraat. In verband met de praktische uitvoering van de ontgraving kon niet in één keer een verticaal doorlopend profiel worden gerealiseerd. Er zijn aan de zuidzijde van de bouwput bij meerdere gelegenheden afzonderlijke horizontale profielsegmenten gedocumenteerd die later in een digitaal document tot één geheel zijn samengevoegd. Een enkele bodemlaag ter hoogte van de Nieuwezijds Voorburgwal kon hierbij niet worden gedocumenteerd vanwege de voortgang van de civieltechnische ontgraving. In de westelijke helft van het profiel waren de bovenste bodemlagen die tot de inpandige ophogingen hoorden, niet meer aanwezig en betrof het profiel de constructie van de zijgevel. Ook was er een hiaat in het middendeel van het profiel tussen 11 en 15 m (ter hoogte van de achtergevel pand Spuistraat) vanwege verstoringen in de bodemopbouw door de sloop van enkele bouwkundige structuren, waaronder een waterkelder. Er zijn twee boringen verricht met een grondboor (type guts) tot een diepte van maximaal 3,9 m ÷ NAP om de top van het natuurlijk veen, en daarmee de onderkant van de antropogene ophogingen, in kaart te brengen.

De AB is uitgevoerd op in maart en april 2011 door het veldteam van de afdeling Archeologie van BMA volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2. Sporen zijn gedocumenteerd door middel van digitale fotografie en een profieltekening op schaal 1:20. Er is een beerput aangetroffen waarvan de vulling met de hand is uitgetroffeld en geborgen.

8 De onderste halve meter met de vroegste ophogingen van het zuidprofiel ter hoogte van de Nieuwezijds Voorburgwal 16, gezien richting Spuistraat in het westen

3 Sporen, structuren en vondsten

De Archeologische Begeleiding heeft geresulteerd in 36 sporen die kunnen worden gerelateerd aan drie gebruiks- en bouwfasen⁷:

Fase 1	tot 1525
Fase 2	1525-1600
Fase 3	vanaf 1600

3.1 Fase 1: tot 1525

Het natuurlijk (riet)veen (S 30) begon op ca. 2,95 m ÷ NAP. Daarop volgt een ophoging met een aantal verschillende grondpakketten die waren aangebracht voordat het terrein tussen de Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal voor het eerst bebouwd werd (afb. 8, 10). Op basis van de afvalvondsten in de verschillende lagen wordt deze serie ophogingen gedateerd tussen ca. 1375 en 1525.

Onderop direct op het veen lag zware grijze klei (S 29). Deze laag was lokaal ca. 16 cm dik en had mogelijk nog een natuurlijke oorsprong. Hierop lag een vrijwel homogeen pakket van grijsbruine en groenbruine klei met hier en daar dunne zandlensjes (S 28). Dit pakket was aan de westzijde van het profiel (ter hoogte van de Spuistraat) duidelijk omvangrijker (tot ca. 0,9 m ÷ NAP) dan aan de oostzijde (ter hoogte van de Nieuwezijds Voorburgwal) waar de klei vanaf 2 m ÷ NAP in westelijke richting opliep tot maximaal 1,8 m ÷ NAP.

Aan de oostzijde werd het kleipakket afgedekt door een dun laagje van donkergrijze klei met takjes (S 27, tussen 2 en 1,8 m ÷ NAP). Dit kleilaagje bevatte een aantal scherven keramiek (SP7-10, 1375-1425) en kan worden geïnterpreteerd als een loopvlak. Hierover heen lag een ca. 15-20 cm dikke laag bruin-grijze klei met een gelaagde structuur en takjes (S 26, oplopend van 1,9 tot 1,7 m ÷ NAP), mogelijk ontstaan toen het terrein drassig was.

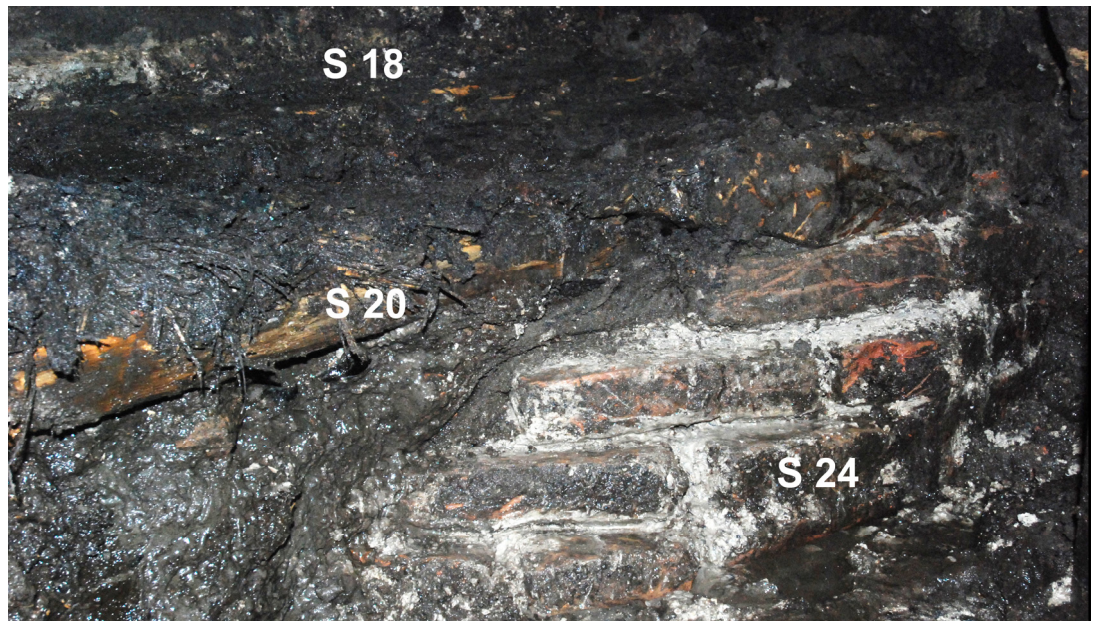
Deze beide relatief dunne bodemlagen werden gevolgd door een omvangrijk pakket van donkerbruine humeuze klei- en veenzoden (onderste deel S 25 en top S 6, bevat SP7-1, SP7-2 en SP7-8) dat doorliep tot max. 0,8 m ÷ NAP. Hiermee werd het niveauverschil tussen het oostelijke en het westelijke deel van de locatie, dat was gecreëerd met de ophoging S 28, genivelleerd.

3.2 Fase 2: 1525-1600

Aan de westzijde van het profiel (afb. 7, 9, 10), bestaat het oudste bebouwingsspoor uit een ca. 1 m diepe beerput (S 24) die tot 1,7 m ÷ NAP was ingegraven in de ophoging (S 28). De put had geen bodem en de halfsteens mantel met een diameter van 1,6 m was uit roodbruine bakstenen opgebouwd.⁸ De beerput lag ter hoogte van de voorgevel van de Spuistraat en liep onder de huidige zijgevel door tot in het buurperceel Spuistraat 3B. De grijsbruine beervulling (S 31) bevatte aardewerk, steengoed en glaswerk uit de periode 1525-1600 (SP7-12).

⁷ Door de sloop van een waterkelder (S 17) middenin de bouwput ontbreekt de aansluiting tussen het oostelijke en het westelijke deel van het profiel.

⁸ Gezien het omvangrijke formaat van de gebruikte stenen (27,5 x 12,5 x 5,5 cm, SP7-13) is de put opgebouwd met secundair gebruikt bouwmetaal uit de 14de of vroeg 15de eeuw.

9 Het langshout S 20 van de indelingsmuur S 18 rust op de mantel van de afgetopte beerput S 24

Aan de oostzijde van het profiel (afb. 10), was de zodenophoging S 6/25 afgedekt met een zandpakket dat een grote hoeveelheid daktegel fragmenten bevatte (S 5, 0,64 tot 0,8 m ÷ NAP). Dit puinpakket, dat waarschijnlijk als verharding van het bouwperceel diende, was afgedekt met een laag donkergrijs zand (S 4, 0,44 tot 0,7 m ÷ NAP). Op 8 m uit de voorgevel van de Nieuwezijds Voorburgwal lag er in het zand een eikenbalk dwars over het perceel (S 12, 0,56 m ÷ NAP). Beide pakketten sloten aan de westzijde aan met een richel grijsbruin zand met mortel en baksteenpuntjes (S 8, top 0,42 m ÷, ontgraven tot 0,86 m ÷ NAP) die was opgeworpen tegen een baksteenmuur (S 9, top 0,62 m ÷, ontgraven tot 0,86 m ÷ NAP).⁹ Op 5 cm ten westen van de muur en ervan gescheiden met een laag zand lag een eikenhouten balk (27 x 18 cm) op een dunne eikenhouten plank. Dit funderingshout (S 11) was gelegd op een laag van kiezels en mortel (S 16) en vormde zo een fundering op staal. Op basis van een dendromonster van de eikenhouten balk (SP7-6) dateert de fundering van na ca.1551.¹⁰

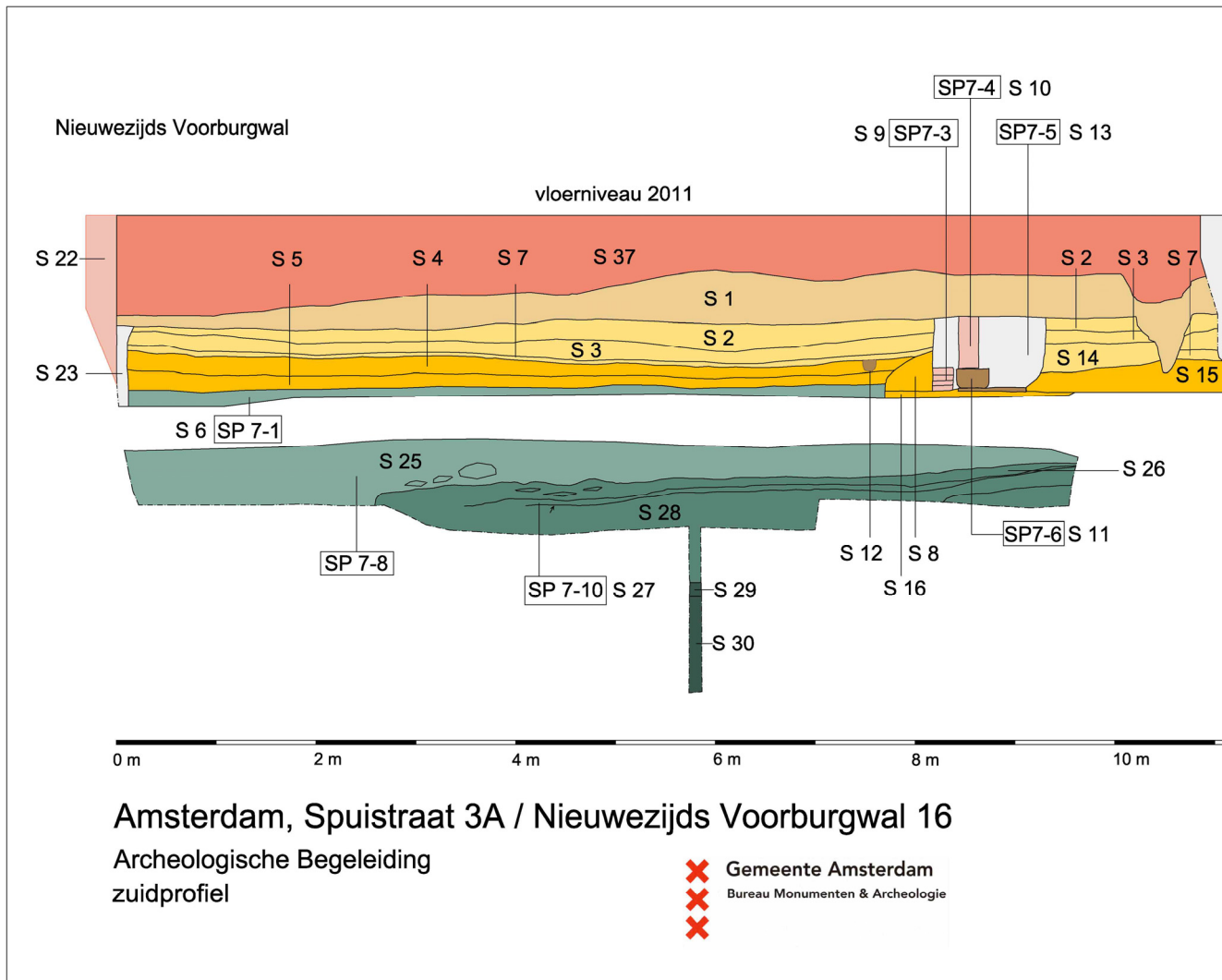
3.3 Fase 3: vanaf 1600

Na 1600 is voor nieuwbouw het oorspronkelijke pand langs de Spuistraat gesloopt waarbij ook de koepel van de beerput (S 24) is verwijderd. Na de sloop zijn als werkvloer een laag donkergrijs zand (S 34, 0,8 tot 1 m ÷ NAP) en een dunnere laag lichtgrijs zand (S 35, 0,7 tot 0,8 m ÷ NAP) op de ophoging (S 28) aangebracht. De bouwactiviteiten hadden gezorgd voor een grote hoeveelheid houtsnippers in het donkergrijze zand. Het lichtgrijze zand bevatte een kleipijpje (SP7-11) uit 1600-1615, dat kan worden gerekend tot de vroegste generatie rookpijpen in Amsterdam (afb. 16).

De zijgevel van het nieuwe pand (zijgevel van de huidige panden 3A en 3B) werd over de resten van de beerput (S 24) gebouwd (afb. 7, 10, 11). De gevelwand (S 32) was gezet op een langshout (S 33, 0,6 m ÷ NAP) dat bestond uit twee op elkaar gelegde planken (3 en 8 cm dik) en was gefundeerd op palen. Op ca. 1 m uit de zijgevel liep een indelingsmuur (S 18), die de scheiding tussen de gang en de voorkamer van pand 3A

⁹ Roserood, 19 x 9 x 4,7/5 cm (SP7-3). De civieltechnische ontgraving reikte niet diep genoeg voor een identificatie en nader onderzoek van de fundering.

¹⁰ Monster bevatte geen wankant, veldatum ca. 1551, Heubner, DAI- Berlin 26-09-2012.

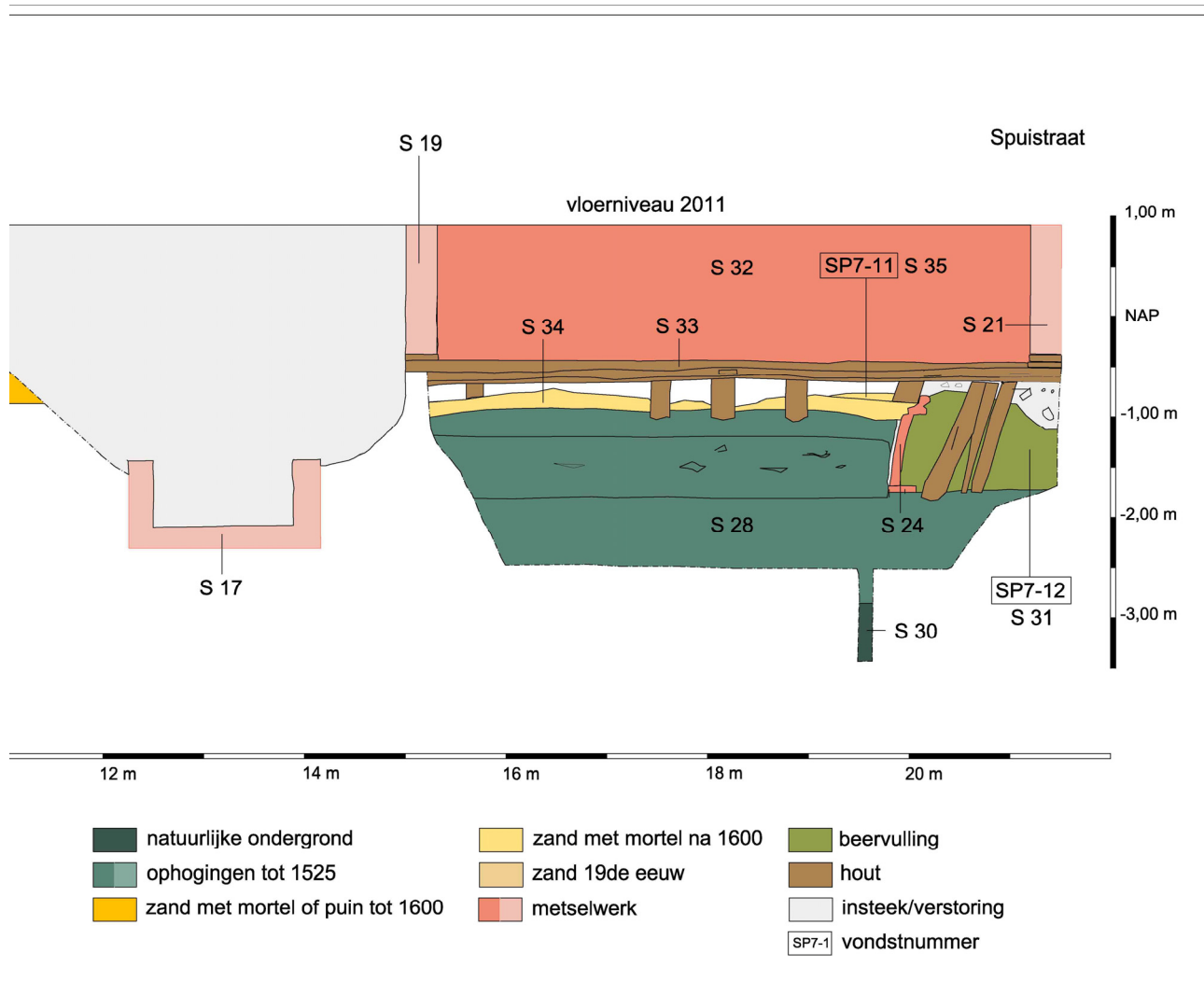
10 Zuidprofiel

vormde.¹¹ De muur was opgetrokken uit hardgebakken gele ijsselstenen¹² en rustte op een langshout van 8 cm dik grenenhout (S 20, 0,72 m ÷ NAP). Ook dit langshout liep over de afgetopte rand van de beerput (afb. 9). De achtergevel (S 19) lag op 5,9 m uit de voorgevel. Aangezien het langshout ervan zowel over het langshout van de zijgevel als dat van de indelingsmuur (S 18) liep, moet ook de indelingsmuur tot het oorspronkelijke bouwplan behoren. Bij de huidige voorgevel (S 21) was de beerput (S 24) doorsneden door de insteek (S 36) van diezelfde voorgevel. De insteek was afgezet met een houten plank en opgevuld met donkerbruin zand.

Ter hoogte van het perceel Nieuwezijds Voorburgwal 16 was het puinpakket S 5 afgedekt door een reeks van inpandige ophogingen, die in het profiel gedocumenteerd konden worden (afb. 10). Deze bestonden uit schoon lichtgrijs zand (S 7, 0,40 tot 0,60 m ÷ NAP), uit een gruzige laag fijn puin en mortel (S 3, 0,24 tot 0,58 m ÷ NAP) en uit grijs zand zonder verdere toevoegingen (S 2, 0,1 tot 0,46 m ÷ NAP). Deze pakketten vertoonden een egaal horizontaal verloop. Er vanuit gaande dat het maaiveldniveau vanwege de (grond-)waterhuishouding in beide aangrenzende percelen gelijk was, zijn alle inpandige ophogingen in de 17de eeuw aangebracht.

¹¹ Niet zichtbaar op profiel afb. 9, zie plattegrond afb. 7.

¹² Formaat 18 x 8 x 3,5 cm, monster SP7-7.

11 Na het verwijderen van de indelingsmuur S 18 kwam de tussenmuur S 32 tussen Spuistraat 3A en 3B in beeld. Het langshout S 33 rust op de mantel van beerput S 24 die is ingegraven in de ophoging S 28 en doorloopt richting het buurpand 3B. Het langshout van de voorgevel S 21 ligt op het langshout van de zijgevel

Ook in het pand aan de Nieuwezijds Voorburgwal zijn verbouwingen uitgevoerd. De 16de-eeuwse staalfundering S 11 en het muurwerk S 9 werden ontgraven tot op de kiezel en mortellaag S 16. De eikenhouten funderingsbalk (S 11) werd gebruikt voor een nieuwe muur van appelbloesem baksteen (S 10).¹³ De insteek van de kuil, die S 2, 3, 7, 14 en 15 doorsneed, werd opgevuld met grijs zand en puin (S13). Een faience-scherf in de vulling (SP7-5) dateert deze bouwkundige ingreep in de tweede helft van de 17de eeuw. Vanwege de verstoring van het profiel bij de achtergevel S 19 is niet met zekerheid te zeggen of de vernieuwde muur de voormalige achtergevel van het pand Nieuwezijds Voorburgwal 16 betreft of een indelingsmuur. Op de binnenplaats tussen beide panden werd een waterkelder (S 17) aangelegd. Deze was uitwendig 1,9 m breed en 2,4 m hoog. De binnenzijde was bekleed met een klamplaag van baksteen, een bouwkundig kenmerk van 18de-eeuwse waterkelders.¹⁴

Van de huidige voorgevel (S 22) aan de Nieuwezijds Voorburgwal is bouwhistorisch bekend dat deze in de 18de eeuw aan het pand werd toegevoegd.¹⁵ De voorgevel was aangelegd in een insteek (S 23) door S 2, 3, 7, 4 en 5 die was opgevuld met grijs zand. Waarschijnlijk is, bij het opheffen van het binnenplaatsje en het realiseren van een doorlopende ruimte over beide panden, het vloerniveau opgehoogd met een omvangrijk pakket puin en mortel (S 1). Ter hoogte van de Nieuwezijds Voorburgwal heeft dit pakket alle voorgaande sporen uitgewist.

3.4 Vondsten

De Archeologische Begeleiding leverde een beperkte hoeveelheid vondsten op. Bijna alle vondsten zijn *in situ* geborgen uit een beerput en uit de verschillende ophogingen. Alleen vondst SP7-2 is tijdens de civieltechnische ontgraving van de bouwput door de uitvoerder uit de ophoging S 6/25 verzameld. Objecten met een (archeologisch) compleet profiel zijn opgenomen in de Deventer Systeem Catalogus in bijlage 3.

3.4.1 Beerput S 24 (1525-1600)

Het vondstcomplex SP7-12 is afkomstig uit de beerput onder de indelingsmuur Spuistraat 3A en 3B ter hoogte van de voorgevel (S 24). De beervulling (S 31) bevatte de fragmenten van minimaal 22 objecten uit keramiek (s2 = steengoed met oppervlakte behandeling, r = roodbakkerend aardewerk en w = witbakkerend aardewerk), minimaal drie objecten uit glas, enkele botresten, een walnoot, een ijzeren spijker en fragmenten van een baksteen en een daktegel. De inhoud van de beerput dateert uit 1525-1600.

De keramiekvondsten bestaan uit kookgerei (63%) en tafelgerei (37%) (afb. 12a). Tot het kookgerei behoren elf grappen (tien roodbakkerend en één witbakkerend) en drie bakpannen (roodbakkerend) (afb. 12b, 13). De meeste grappen (zeven exemplaren) hebben een duidelijke knik op de buik richting de schouder (r-gra-19 en r-gra-44) die is geaccentueerd met een dikke ribbel. Dit model kan in het midden van de 16de eeuw worden gedateerd. Eén van de grappen (SP7-12 #15) is op de buik versierd met booglijntjes uit gele slib. Bij de bakpannen SP7-12 #05 en #06 (r-bak-5, cat. 5) zijn de zijkanten van het handvat zodanig naar elkaar toe geknepen dat deze elkaar midden op de bovenkant van het handvat raken. Dergelijke handvaten behoren tot de overgangsvorm vanuit de brede platte handvatten van de 15de en vroeg 16de-eeuwse bakpan naar de massieve afgeronde stelen van de bakpannen uit de 17de eeuw.

¹³ Oranjerood/geel, 19 x 9 x 4 cm, monster SP7-4.

¹⁴ Gawronski & Veerkamp 2007, 60-61.

¹⁵ De Archeologische Begeleiding heeft geen uitsluitsel gegeven over de datering van de huidige zijgevel S 37.

SP7-12/BP1	s2	r	w	totaal
Kookgerei		13	1	14
Tafelgerei	2	6		8
totaal	2	19	1	22

SP7-12/BP1	s2	r	w	totaal
grape		10	1	11
bakpan		3		3
bord		2		2
kom		3		3
kan	2	1		3
totaal	2	19	1	22

12a+b Links een functionele indeling van de twee keramiekgroepen uit de beerput, rechts de vondsten uitgesplitst naar object en materiaal, opgeteld naar MAE

De resten van het tafelgerei zijn samengesteld uit twee borden, drie kommen en één kan uit roodbakkend aardewerk en twee kannen van steengoed (afb. 12b). Beide borden staan op lobvoeten en hebben een van buiten aangedrukte rand. De spiegel en de uitgebogen vlag van het bord SP7-12 #01 (r-bor-1) zijn versierd met slibbogen uit gele slib, een gangbare versiering in de 16de eeuw. Het bord SP7-12 #04, met holle spiegel en platte vlag (r-bor-6), is een type dat vanaf ca. 1525 voorkomt. De bolle kommen (SP712-#10, #12 en #17) uit roodbakkend aardewerk zijn voorzien van een manchetrand. Van kom SP7-12 #10 is de standring nog aanwezig (r-kom-42). De beide steengoedkannen zijn geproduceerd in het Belgische Raeren en kunnen gedateerd worden tussen 1525 en 1575.

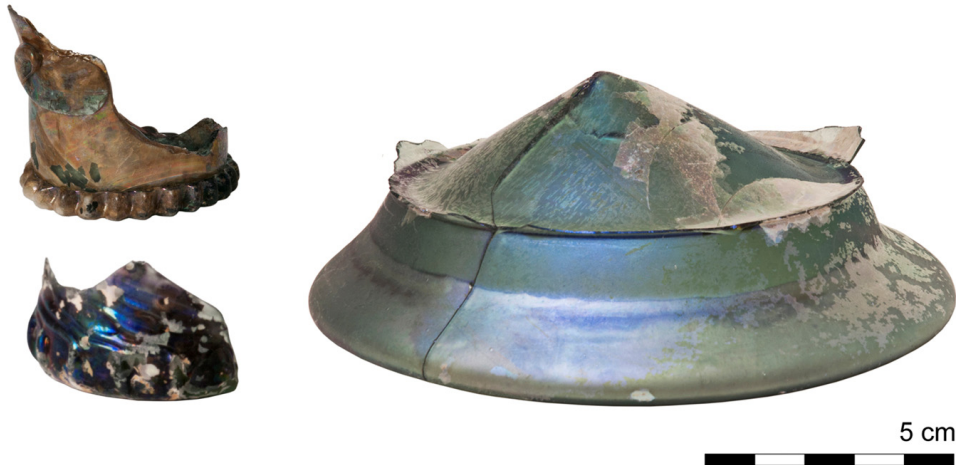

13 Een greep uit de keramiekvondsten (SP7-12) uit beerput S 24

Het glas bestaat uit fragmenten van minimaal twee drinkglazen, een Berkemeier en een ribbelbeker, en één voorraadfles of karaf (afb. 14). De drinkglazen zijn in de eerste helft van de 16de eeuw in Duitsland gemaakt van donkergroen Waldglas. De Berkemeier (SP7-12 #28) heeft een gekartelde voetband en een schacht die is voorzien van ovale, afgeplat gedoornde noppen en gescheiden van de kelk door een dunne glasdraad rondom.¹⁶ De ribbelbeker (SP7-12 #29) heeft een opgestoken bodem. Op de voet liggen

¹⁶ Henkes 1994, 74

verticale ribbels die na een abrupte knik diagonaal doorlopen over de wand van het glas.¹⁷ De dunwandige voorraadfles of karaf (SP7-12 #27) is eveneens van Waldglas, maar lichter van kleur. De brede bodem met een diameter van 14,5 cm heeft een ingevouwen voet en een spits opgestoken bodem. Dergelijke flessen komen tot in de eerste helft van de 16de eeuw voor.¹⁸

14 De fragmenten van drie glas objecten uit de beerput: een Berkemeier (SP7-12 #28), een ribbelbeker (SP7-12 #29) en een karaf (SP7-12 #27)

3.4.2 Vondsten uit ophogingen (1375-1625)

Spinsteentje

De ophoging S 6 bevatte een dubbelconisch spinsteentje (SP7-1-1, s2-spi-1, cat. 4) (3,5 cm diameter, 2,4 cm hoog)(afb. 15). Het is gemaakt van steengoed, met zoutglazuur geglaazuurd en vermoedelijk afkomstig uit Aken. Spinsteentjes werden op een spinhoutje of spindel geschoven en deden dienst als vliegwiel bij het ronddraaien of 'twisten' van het houtje waardoor enkele vezels van wol of katoen tot een dikkere draad in elkaar werden gedraaid.¹⁹ Deze spintechniek, uiteindelijk vervangen door het spinnenwiel, is vele eeuwen ongewijzigd gebleven. Spinsteentjes hebben dan ook al eeuwen hetzelfde voorkomen en zijn louter op vorm niet te dateren. Afgaande van de vondstlocatie bovenin de ophoging S 6 zou dit exemplaar 1450-1525 gedateerd kunnen worden.

Keramik

Ophoging S 6 bevatte enkele stuks keramiek (afb. 17) waaronder een grape (SP7-2-4, r-gra-19, cat. 3) met scherpe buikknik en een ribbel zowel op de buik als op de halsanzet. Dit type grape kan worden gedateerd vanaf de eerste helft van de 16de eeuw. De twee kleine kruiken (SP7-2-2 en SP7-2-3, ib-kru-1, cat. 2) uit de ophoging S 6 zijn afkomstig van het Iberisch schiereiland. In het baksel van de kruiken zijn de voor deze productieregio karakteristieke mica glimmers duidelijk aanwezig. De kruikjes werden in Spanje en Portugal gebruikt als verpakkingsmateriaal voor wijn of spijsoolie en zijn via de export in onze contreien terecht gekomen.²⁰

¹⁷ ibid, 58-59.

¹⁸ ibid, 119.

¹⁹ Baart 1977, 126-129.

²⁰ Deze zijn gevonden in ondermeer Alkmaar en Delft, Ostkamp e.a. 2001, 26.

15 Spinsteentje (SP7-1-1) uit de top van de ophoging S 6/25

16 Rookpijp SP7-11-1 uit het zandlaagje S 35

17 Keramiek uit ophoging S 6, v.l.n.r.: roodbakkende grape (SP7-2-4, r-gra-19), roodbakkend kruikje met dubbel oor (SP7-2-2, ib-kru-1), en ophoging S 25: steengoed kan (SP7-2-1, s1-kan-5)

Ophoging 25 bevatte enkele wandscherven roodbakkend aardewerk (SP7-8, 1400-1500) en een steengoedkan uit Siegburg. De kan (SP7-2-1, s1-kan-5, cat. 1)(afb. 17) heeft een hals die geleidelijk via de schouder overgaat in een peervormige buik op een standring. Een dergelijk model kan worden gedateerd tussen 1375-1450. Bij het afsteken van het profiel werd in S 25 een 12de-eeuwse Pingsdorfscherf (SP7-9) gevonden. Vermoedelijk is deze met het ophoogmateriaal van elders aangevoerd.

De onderliggende donkergrijze klei S 27 bevatte enkele roodbakkende (rand)scherven (SP7-10, 1375-1425). De vondsten uit de ophogingslagen S 6, S 25 en S 27 dateren, met uitzondering van SP7-9, uit de periode 1375-1525 en houden verband met de periode dat het terrein (vermoedelijk) braak lag en met het bouwrijp maken van het terrein.

Rookpijp

De zandlaag S 35 bevatte een kleipijp (SP7-11-1). De pijp is van een model uit de eerste generatie tot ca.1610.²¹ De kleine bolle pijpenkop heeft een hiel die rechtstreeks overgaat in de aan de onderzijde enigszins afgeplatte steel. Op de onderkant van de hiel is een geometrisch merk ingekrast in de klei. Zowel op de kop als op het steelfragment is de vormnaad duidelijk voelbaar. (afb. 16)

²¹ Duco 1987, 28-30.

4 Conclusie

De ontgraving van een kelder in het dubbelpand Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16 is in maart 2011 archeologisch begeleid om inzicht te krijgen in de opbouw van de ondergrond en de bouwgeschiedenis van de locatie te documenteren.

De Spuistraat is ontstaan na het dempen van de Nieuwezijds Achterburgwal in 1867. Historisch wordt aangenomen dat deze gracht (voor het vermeld in 1388) samen met de Oudezijds Achterburgwal (voor het eerst vermeld in 1367) in de tweede helft van de 14de eeuw werd aangelegd om de waterhuishouding van het achterland te verbeteren. De bouwruimte die met het verleggen van beide verdedigingsgrachten aan de oost- en westkant van de stad werd toegevoegd was te verwaarlozen. Het ontbreken van enige bebouwingssporen van vóór 1500-1525 op het dubbelperceel ondersteunt het beeld dat de nieuwe terreinen in dit deel van de stad waarschijnlijk langere tijd braak hebben gelegen in de 15de eeuw.

De ondergrond bestaat uit een serie ophogingen die op het natuurlijk veen zijn aangebracht. Uit het oplopende niveau van de onderste ophoging (S 28) zou kunnen worden afgeleid dat de grond die vrijkwam bij het ontgraven van de achterburgwal is gebruikt om langs de stadskant van de nieuwe gracht het maaiveld te verhogen en verstevigen. Ter hoogte van de voorburgwal bleef het gebied lager en drassig getuige het dunne kleipakket met takjes en een gelaagde structuur (S 26 en S 27). De vondsten uit deze niveaus worden gedateerd tussen 1375 en 1425 (SP7-10). Voorafgaande aan de bebouwing na 1525 is het terrein tussen beide burgwallen op één niveau gebracht door de oostzijde omvangrijk op te hogen met een harde kleiige veenophoging (S 6/S 25).

De eerste bebouwing ter hoogte van de huidige Spuistraat was een pand dat parallel aan de achterburgwal stond. Deze situatie is zichtbaar op de vogelvluchtkaart van Cornelis Anthonisz. uit 1544 (afb. 3). De beerput van dit pand bevatte een voor de 16de eeuw kenmerkend vondstcomplex. Rond 1600 is het grote pand vervangen door twee smallere naast elkaar gelegen panden van 6,5 m lengte waarbij de huidige perceel-indeling ontstond (afb. 4). Deze ingreep verklaart de locatie van de 16de-eeuwse beerput ter hoogte van de huidige voorgevel onder de indelingsmuur tussen de nummers Spuistraat 3A en 3B (S 32).

De oudste bouwsporen ter hoogte van de Nieuwezijds Voorburgwal zijn een pakket mortel en bouwpuin (S 5), met opvallend veel fragmenten van daktegels, waarmee de ophoging (S 6/25) bouwrijp was gemaakt, en een staalfundering op 9,5 m uit de voorgevel bestaande uit een eikenhouten balk op kespens in een grindbed (S 16). De boom waaruit de balk is gezaagd is geveld in 1551. In de tweede helft van de 17de eeuw is het metselwerk op deze fundering vernieuwd. Mogelijk houdt deze ingreep verband met de bij het bouwhistorisch onderzoek geconstateerde aanpassingen aan de kap in deze periode.

Op het binnenterrein tussen beide panden werd in de 18de eeuw een waterkelder aangelegd. Voor 1820 is de 6 m lange binnenplaats omgebouwd tot in pandige opslagruimte en zijn de beide panden op de begane grond samengevoegd tot de huidige, bijna 22 m lange doorlopende ruimte.

5 Literatuur

Baart, J, W. Krook, A. Lagerweij et al, *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek*. Amsterdam 1977

Dam van, M., *Beschrijving van Spuistraat 3A en Nieuwezijds Voorburgwal 16*, BMA Amsterdamse Monumenten Informatie Systeem (AMIS), 2010

Duco, D.H., *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Leiden 1987

Gawronski, J. (ed.), *Amsterdam Ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175-2011*. Amsterdam 2012

Gawronski, J., J. Veerkamp, 'Water uit de kelder. De verdwenen waterkelders van Amsterdam', in: Rossem, V. van, G. Tussenbroek, J. Veerkamp (red.), *Amsterdam. Monumenten en Archeologie 6*. Amsterdam 2007, 59-69

Henkes, H.E., *Glas zonder glans, vijf eeuwen gebruiksglas uit de bodem van de Lage Landen 1300-1800*. (Rotterdam papers 9) Rotterdam 1994

Ostkamp, S., R. Roedema, R. van Wilgen, *Gebruikt en gebroken. Vijf eeuwen bewoning op drie locaties in het oostelijk stadsdeel*. (RAMA 10) Alkmaar 2001

Speet, B., 'Verstening, verdichting en vergroting', in: M. Carasso-Kok (red), *Geschiedenis van Amsterdam. Een stad uit het niets, tot 1578*. Amsterdam 2004, 75-108

Tussenbroek, van G., *Historisch hout in Amsterdamse monumenten. Dendrochronologie – houthandel – toepassing*, Publicatierreeks Amsterdamse Monumenten 3, BMA Amsterdam 2012

Verkerk, C.L., 'De Windmolenzijde', *Jaarboek Amstelodamum 90* (1998), 12-38

Bijlage 1 Sporen

S	NAP	NAP onder	beschrijving	interpretatie	vondst nr	datering
1	1,00 m+	0,20 m +	donker grijs/bruin pakket van zand, sintels en oranje/rood baksteenpuin, op S 2	ophoging		1800-1820
2	0,10 m +	0,46 m +	lichtgrijs zand, op S 3, doorsneden door S 13	ophoging		1600-1700
3	0,24 m +	0,58 m +	pakket mortel en fijn puin en gruis van baksteen, lichtgrijs/roze, op S 7, doorsneden door S 13	ophoging		1600-1700
4	0,44 m +	0,70 m +	donkergrijs zand, onder S 7, op S 5	ophoging		1525-1600
5	0,64 m +	0,90 m +	puinbed van zand met fragmenten van oranje/rode daktegels, onder S 4, op S 6	verharding ophoging		1525-1600
6	0,80 m +	2,00 m +	harde kleilig veenpakket, donkerbruin/zwart (= S 25)	ophoging	SP7-1 SP7-2	1425-1525
7	0,40 m+	0,60 m +	lichtgrijs zand, ligt op S 4	ophoging		1600-1700
8	0,42 m +	0,86 m +	grijs/bruin zand en mortelpakket, bevat puntjes, doorsneden door S 13	aanvulling fundering		1525-1600
9	0,62 m +	0,86 m +	metselwerk van rossige baksteen (19 x 9 x 4,5/5 cm), tegen S 11, in S 13 op S 15	muur	SP7-3	1525-1600
10	0,10 m +	0,64 m +	metselwerk oranjerood/geel baksteen (19 x 9 x 4 cm), op S 11	muur	SP7-4	1650-1700
11	0,64 m +	0,86 m +	eikenhouten balk (27 x 18) afgerond aan een zijde, op plank van 5 x 70 cm, fundering S 10	fundering	SP7-6	veldatum 1551
12	0,56 m +	0,70 m +	eiken balk (18 x 18 cm) in S 4, afgedekt door S 7	fundering		1525-1600
13	0,10 m +	0,82 m +	vulling van grijs zand en puin, bevat S 9, S 10 en S 11	insteek	SP7-5	1650-1700
14	0,38 m +	0,79 m +	grijs zand en mortelgruis, op S 15 en onder S 3			1600-1700
15	0,56 m +		grijs zand en mortelbrokken	ophoging		1525-1600
16	0,86 m +		kiezelbed, afgedekt door S 15	verharding		1525-1600
17	0,04 m +	2,10 m +	bakstenen reservoir met aan de binnenzijde een klamplaag van baksteen, opening tussen 12,7 en 13,2 m	waterkelder		1700-1800
18	0,10 m +	0,72 m +	metselwerk (gele ijsselsteen, 18 x 8 x 3,5 cm) op langshout S 20	indelingsmuur huidig pand	SP7-7	1600-1625
19	0,08 m +	0,66 m +	metselwerk, haaks op S 18, langshout op S 20	achtergevel		1600-1625
20	0,72 m +	0,80 m +	houten plaat onder metselwerk S 18, ligt op S 24 en onder langshout S 19	langshout		1600-1625
21		0,64 m +	muurwerk t.h.v. voorgevel Nw Achterburgwal / Spuistraat, langshout ligt op langshout zijgevel S 18, insteek = S 36	fundering voorgevel		1600-1625
22			muurwerk t.h.v. voorgevel Nw Voorburgwal	fundering voorgevel		1700-1800
23	0,20 m +		vulling van grijszand, tegen S 22 doorsnijdt S 2, 3,7, 4, 5, afgedekt door S 1	insteek voorgevel		1700-1800
24	0,80 m +	1,70 m +	halfsteens metselwerk, bs (rose/bruin, 27,5 x 12,5 x 6 cm), ronde put met ø 1,6 m onder S 20, tegen S 25, ingegraven in S 28 bevat S 31	beerput	SP7-13	1525-1575
25	0,80 m +	2,00 m +	donkerbruine humeuze klei met veenbrokken (= S 6)	ophoging	SP7-8 SP7-9	1425-1525
26	1,58 m +	1,96 m +	beige/bruingrijze klei met takjes, gelaagde structuur	sediment		1375-1425
27	1,60 m +	2,00 m +	donkergrijze klei met takjes	tijdelijk loopvlak?	SP7-10	1375-1425
28	0,90 m +	2,78 m +	groengrijze klei, groen bruine humeuze klei met veenbrokken en zandlensjes, doorsneden door S 24	ophoging		1375-1425
29	2,78 m +	2,95 m +	grijze compacte klei, ligt op S 30	natuurlijke klei		
30	2,95 m +		bruin veen met rietstengels	natuurlijk (riet)veen		
31	0,80 m +	1,70 m +	grijsbruine beer in S 24	beer	SP7-12	1525-1600
32		0,50 m +	metselwerk op S 33	tussen muur Spuistraat 3A en 3B		1600-1625
33	0,50 m +	0,61 m +	twee planken op elkaar (3 en 8 cm dik) ondersteund door palen, onder S 32	langshout		1600-1625
34	0,72 m +	1,00 m +	donkergrijs zand met houtsnippers	werkvloer bouw		1600-1625
35	0,76 m +	0,84 m +	lichtgrijs zand	werkvloer bouw	SP7-11	1600-1625
36	0,56 m +	0,92 m +	houten plank voor S 21, tussenruimte gevuld met donker bruin zand	insteek voorgevel Spuistraat		1600-1625
37		0,05 m +	opgaand muurwerk	Zijgevel NZVBW 16		1600-1625

Bijlage 2 Vondsten

v	object nr	(#)	S	N	M A E	object	archo object	materiaal	kenmerken	dev sys	date ring
1	SP7-1-1		6	1	1	spinsteen	spinsteen	steengoed: Duitsland, Aken		s2-spi-1	1450-1525
2	SP7-2-1		6	1	1	kan	kan	steengoed: Duitsland, Siegburg	vondst uitvoerder in pompgeul in S 6	s1-kan-5	1375-1450
2	SP7-2-2		6	1	1	kruik	kruik	roodbakkend	vondst uitvoerder in pompgeul in top S 6 / S 25	r-kru-1	1500-1550
2	SP7-2-3		6	1	1	kruik	wand, bodem, hals	roodbakkend	vondst uitvoerder in pompgeul in top S 6 / S 25	r-kru-1	1500-1550
2		01	6	1	1	vaatwerk	rand	roodbakkend			1375-1525
2	SP7-2-4		6	1	1	grape	wand, bodem, hals	roodbakkend		r-gra-19	1525-1600
3			9	1	1	baksteen	baksteen	bouwceraamiek	rose (19 x 9 x 4,5/5 cm)		1500-1600
4			10	1	1	baksteen	baksteen	bouwceraamiek	oranjerood/geel (19 x 9 x 4 cm)		1600-1700
5		01	13	1	1	bord	spiegel	faience	scherpe standing, dunne scherf	f-bor	1650-1700
6			11	1	1	balk	dendro monster	hout: Quercus (eik)	veldatum tussen 1531 en 1551, geen wankant (Heubner, DAI- Berlin 26-09-2012)		1531-1551
7			18	1	1	baksteen	baksteen	bouwceraamiek	geel (18 x 8 x 3,5 cm)		1600-1750
8		01	25	3	3	vaatwerk	wand	roodbakkend			1400-1500
9			25	1	1	vaatwerk	wand	witbakkend: Duitsland, Pingsdorf	donkere scherf met mangaankleurige tekening, meegekomen met ophoogmateriaal		1100-1200
10		01	27	4	1	vaatwerk	rand, wand	roodbakkend			1375-1425
11	SP7-11-1		35	1	1	rookpijp	ketel, steelaanzet	pijpaarde	knopvormig, platte hiel, mogelijk Engels		1600-1615
12		01	31	4	1	bord	rand, spiegel	roodbakkend: slib	slibboogjes	r-bor-1	1550-1575
12		02	31	6	1	grape	rand, wand, bodem			r-gra-	1500-1550
12		03	31	9	2	grape	rand, wand			r-gra-44	1525-1575
12		04	31	45	1	bord	rand, wand	roodbakkend		r-bor-6	1525-1550
12		05	31		1	bakpan	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-bak-5	1525-1600
12		06	31	5	1	bakpan	rand	roodbakkend		r-bak-5	1525-1600
12		07	31	3	1	bakpan	rand	roodbakkend		r-bak-2	1525-1600
12		08	31	9	2	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-gra-19	1525-1600
12		09	31	1	1	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-gra-19	1525-1600
12		10	31	2	1	kom	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-kom-42	1500-1600
12		11	31	12	1	grape	rand, wand, bodem	witbakkend: groen		w-gra-12	1525-1575
12		12	31	1	1	kom	rand	roodbakkend		r-kom	1500-1600
12		13	31	1	1	grape	rand	roodbakkend		r-gra-	1500-1600
12		14	31	1	1	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-gra-19	1525-1600
12		15	31	3	1	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend: slib	slib boogjes	r-gra-44	1525-1575
12		16	31	3	1	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend: slib	groen inwendig	r-gra-8	1525-1575
12		17	31	3	1	kom	rand, wand	roodbakkend: slib	groen inwendig	r-kom	1500-1600
12		18	31	5	1	kan	rand, wand	roodbakkend		r-kan-	1500-1600
12		19	31	1	1	kan	rand	steengoed: België, Raeren		s2-kan-	1525-1575
12		20	31	1	1	kan	wand	steengoed: België, Raeren		s2-kan-	1525-1575
12		21	31	1	1	daktegel	fragment	bouwceraamiek			1300-1450
12		22	31	1	1		wand	grijsbakkend: gedraaid		g-	1300-1450
12		23	31	1	1	baksteen	fragment	bouwceraamiek			1500-1600

12	24	31	13	bot		eco: bot		1500-1600
12	25	31	3	walnoot	dop	eco: zaden/pitten		1500-1600
12	26	31	4	spijker	spijker	metaal: ijzer		1500-1600
12	27	31	7	1	karaf	bodem	glas: groen	1500-1550
12	28	31	2	1	berkemeier	bodem	glas: groen	afgeplatte gedoornde nop, geknepen voetband is gekarteld
12	29	31	2	2	beker, ribbelbeker	rand, bodem	glas: groen	1500-1550
12	30		3		divers	wand	glas: groen	1500-1600
13		24	1	1	baksteen	baksteen	bouwceraamiek	roodbruin (27,5 x 12 x 5,5 cm)
								1325-1425

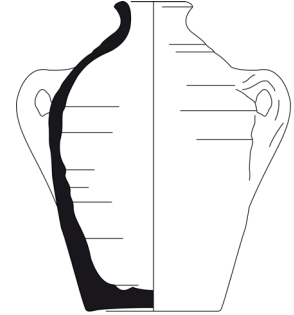
Bijlage 3

Deventer

stelsel

catalogus

Ophoging S 6/25
(1375-1525)

Opbouw van de catalogusblokjes
(alle afbeeldingen in deze catalogus zijn schaal
1:4 tenzij anders vermeld)

- 1a vondstnummer
- 1b vondstcontext (complexdatering)
- 2 code van het type
- 3 objectdatering
- 4a maten in centimeters (grootste
diameter / hoogte)
- 4b beschrijving van het type
- 5a baksel
- 5b kleur / glazuur
- 5c beschrijving van de decoratie
- 5d diversen
- 6a bodem
- 6b oor / steel
- 6c compleetheid
- 7 functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

1		2
1a	SP7-2-1	1a
1b	ophoging (1375-1525)	1b
2	s1-kan-5	2
3	1375-1450	3
4a	10,2 / 16,2	4a
4b	peervormige kan met schouder overgaand in hals met rechte rand, op standring	4b
5a	steengoed, zonder oppervlakte behandeling	5a
5b	licht gevlamd	5b
5c		5c
5d		5d
6a	standring	6a
6b	vertikaal lintoor	6b
6c	archeologisch compleet	6c
7	kan	7
8	Duitsland, Siegburg	8
9		9
		1b
		2
		3
		4a
		4b
		5a
		5b
		5c
		5d
		6a
		6b
		6c
		7
		8
		9

Beerput
(1525-1600)

3		4 (1:2)		5	
1a	SP7-24	1a	SP7-1-1	1a	SP7-12 #05
1b	ophoging (1375-1525)	1b	ophoging (1375-1525)	1b	beerput (1525-1600)
2	r-gra-19	2	s2-spi-1	2	r-bak-5
3	1500-1550	3	1450-1525	3	1525-1600
4a	12,4 / 11,4	4a	3,5 / 2,4	4a	20,5 / 3,5
4b	grape met scherpe buikknik, ribbel op halsanzet, uitgebogen rand	4b	conische spinsteen	4b	bakpan met zijwand en manchtrand
5a	rood aardewerk	5a	steengoed met glazuur	5a	rood aardewerk
5b	inwendig glazuur	5b	zoutglazuur	5b	loodglazuur binnenzijde
5c		5c		5c	
5d	ribbels op buik en hals	5d		5d	beroet
6a	drie pootjes	6a		6a	standvlak
6b	worstoor	6b		6b	zijanten platte steel naar binnen geknepen
6c	archeologisch compleet	6c		6c	archeologisch compleet
7	grape	7	compleet	7	bakpan
8	Nederland	8	spinsteentje	8	Nederland
9		9	Duitsland, Aken	9	

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie

AAR 1		<i>Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).</i> Amsterdam 2006
AAR 2		<i>Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 3		<i>Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 4		<i>Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 5		<i>In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 6		<i>Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 7		<i>Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 8		<i>Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 9		<i>De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 10		<i>Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 11		<i>Diemen Tolbrug. IVO Muiderstraatweg (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 12		<i>Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 13		<i>Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 14		<i>Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 15		<i>Aanplempingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 16		<i>Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 17		<i>De saillant van Het Blaauw hoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 18		<i>De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 19		<i>Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 20		<i>Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 21		<i>De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 22		<i>Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 23		<i>Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.</i> Amsterdam 2007
AAR 24		<i>Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpergouw (2007).</i> Amsterdam 2008
AAR 25		<i>N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).</i> Amsterdam 2008
AAR 26		<i>Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 27		<i>Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 28		<i>Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 29		<i>Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 30		<i>Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 31		<i>Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).</i> Amsterdam 2009
AAR 32		<i>N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008).</i> Amsterdam 2009

- AAR 33 *Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009*
- AAR 34 *Spaarndammerdijk 320. IVO (2007). Amsterdam 2009*
- AAR 35 *Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004). Amsterdam 2008*
- AAR 36 *Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 37 *Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006). Amsterdam 2009*
- AAR 38 *Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 39 *Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009*
- AAR 44 *Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 45 *De Sint Anthoniespoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 46 *Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 47 *Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 48 *Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 49 *Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010*
- AAR 50 *Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010*
- AAR 51 *De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 52 *Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 53 *Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010*
- AAR 54 *Archeologische Signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010*
- AAR 55 *Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 56 *Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011*
- AAR 57 *De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011*
- AAR 58 *Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011.*
- AAR 59 *Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 60 *Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 61 *Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 62 *Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 63 *De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 64 *Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012*
- AAR 65 *Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009), Amsterdam 2012*
- AAR 66 *De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010), Amsterdam 2012*
- AAR 67 *'Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012*
- AAR 68 *Oud Zunderdorp begraven achter de kerk, AB Begraafplaats Zunderdorp, Zunderdorp (2010). Amsterdam 2012*
- AAR 69 *Marine Etablissement Amsterdam. IVO Kattenburgerstraat, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013*
- AAR 70 *Sporen van het 16de-eeuwse landelijke gebied buiten het Singel. AB Herengracht 74-78, Amsterdam (2010). Amsterdam 2013*
- AAR 71 *Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750. AO Herengracht 12, Amsterdam (2006). Amsterdam 2013*
- AAR 72 *Menselijke skeletten in een steeg in Nieuwendam. AB Nieuwendammerdijk 305-307, Amsterdam (2011). Amsterdam 2013*
- AAR 73 *Tussen Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal. AB Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16, Amsterdam 2011. Amsterdam 2013*

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 73 Amsterdam 2013 ISSN: 1872-5139

Tekst:	Jerzy Gawronski, Jørgen Veerkamp
Redactie:	Jerzy Gawronski
Veldwerk:	Ranjith Jayasena, Ron Tousain en Jørgen Veerkamp
Tekeningen:	Ranjith Jayasena, Ron Tousain en Jørgen Veerkamp
Foto's:	Ranjith Jayasena, Ron Tousain, Jørgen Veerkamp
Vondstdeterminatie:	Ab Lagerweij, Ron Tousain, Jørgen Veerkamp
Vormgeving:	BMA (29/05/2013)

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2013
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.